

Γενική θεώρηση

Η μουσική σκέψη, ως συνειδητή μορφοπλαστική διαδικασία, διατυπώνεται στις διάφορες ιστορικές στιγμές και στους διάφορους γεωγραφικούς χώρους με ποικίλους τρόπους, μέσα από διεργασίες οι οποίες διαμορφώνουν μουσικούς πολιτισμούς και μουσικές γλώσσες, δηλαδή χαρακτηριστικά μουσικά είδη, κατηγορίες και ιδιώματα.

Σε μια οικουμενική και διαχρονική θεώρηση της μουσικής, διαπιστώνεται αμέσως η πρωταρχική και καθοριστική σημασία του φαινομένου και της έννοιας της μελωδίας, δηλαδή της «γραμμικής» διατύπωσης της μουσικής σκέψης. Η διαμόρφωση της μελωδίας, εξαρτάται και προέρχεται από τη σύζευξη, το συνδυασμό του ανά πάσα στιγμή επικρατούντος αρμονικού και του αντίστοιχου ρυθμικού αισθητηρίου – που και αυτά δεν είναι αυθύπαρκτα, αλλά εκφράζουν ένα κεντρικότερο και βασικότερο αίσθημα: το μορφικό αισθητήριο. (Αυτά τα αισθήματα-αισθητήρια υπάρχουν ως βιώματα, ως εσωτερικές αναγκαιότητες, τάσεις και συνήθειες, πέρα και ανεξάρτητα από την οποία θεωρητική τους διαπίστωση και διατύπωση – η οποία άλλωστε, πάντοτε ακολουθεί τα φαινόμενα).

Η έννοια της μελωδίας, συνδέθηκε στενά με την ανθρώπινη φωνή και το τραγούδι (ετυμολογικά προέρχεται από τα αρχαιοελληνικά: «μέλος» και «ωδή»), γι' αυτό και μια μελωδία με αυτόνομη παρουσία ονομάστηκε «φωνή». Ο τρόπος της έκθεσης του μουσικού υλικού και της διατύπωσης της μουσικής σκέψης με βάση τον αριθμό, τη σχέση ή την «πλοκή» – την «ύφανση» – των «φωνών» σε ένα έργο, συνιστά την κατηγορία της υφής. Στην εξέλιξη της μουσικής – και ιδιαίτερα της δυτικοευρωπαϊκής – δημιουργήθηκαν οι τρεις παραδοσιακοί τύποι της μουσικής υφής: η Μονοφωνία, η Πολυφωνία και η Ομοφωνία.

Πολυφωνία σημαίνει το συνταίριασμα, το συνδυασμό διαφόρων «φωνών» σε μια ενότητα, χωρίς όμως οι επιμέρους «φωνές» να χάνουν τη μελωδική τους αυθυπαρξία. Ιστορικά εμφανίζεται – εμβρυωδώς στην αρχή – προς το τέλος της πρώτης μ.Χ. χιλιετίας (Organum), και παρακολουθεί την όλη εξέλιξη της μουσικής στη Δύση, προσαρμόζοντας τις διαδικασίες τηςπραγμάτωσης της προς την τεχνοτροπία και τις γενικές αντιλήψεις

της κάθε εποχής, και περιοδικοποιείται έτσι και αυτή ως «μεσαιωνική», ως «αναγεννησιακή», ως «μπαρόκ», κ.λπ.

Μέσα από όλες τις διαφοροποιήσεις που μπορεί να εμφανίζει η πολυφωνία στις διάφορες περιόδους της ιστορίας, αυτή χαρακτηρίζεται πάντοτε από την επιδίωξη του ιδανικού της μέγιστης ανεξαρτησίας και αυτονομίας των «φωνών», σε συνδυασμό με το μέγιστο βαθμό συνάρτησής τους.

Η τεχνική της πολυφωνίας ονομάστηκε αντίστιξη (ή «κοντραπούντο», που είναι η ιταλική απλοποίηση του Λατινικού *Punctus contra Punctum*). Ο όρος σημαίνει ακριβώς την τοποθέτηση, αντίστοιχα προς τους φθόγγους μιας μελωδίας, των φθόγγων μιας άλλης ή άλλων μελωδιών. (Ας σημειωθεί, ότι ο όρος αντίστιξη, χρησιμοποιείται ακόμα και αν η έννοια «φωνή» δεν έχει πια την παραδοσιακή της μελωδική σημασία, αλλά αντικαθίσταται από κάθε είδους ηχητική κατασκευή – όπως στις μέρες μας, όπου μιλάει κανείς για αντίστιξη ακόμα και όταν γίνεται συνδυασμός διαφόρων ηχητικών συμβάντων, π.χ. της ηχογράφησης μιας διαδήλωσης και της ηχογράφησης του χαρακτηριστικού ήχου ενός εργοστασίου σε λειτουργία).

Η αντίστιξη είναι ένα σύστημα τεχνικών διαδικασιών, το οποίο παρακολουθεί την όλη εξελικτική πορεία της μουσικής σκέψης και πράξης, αναπροσαρμόζοντας τις προδιαγραφές και τους κανόνες του στις εκάστοτε αντιλήψεις, στο εκάστοτε Μορφικό Ιδίωμα. Συνεπώς, το είδος και η φυσιογνωμία της αντίστιξης της κάθε εποχής εξαρτάται αφενός από τον τύπο, τα χαρακτηριστικά και τη γενική δομική σύλληψη των «φωνών», (σε συνάρτηση με το ρυθμικό αισθητήριο) και αφετέρου από το μουσικό σύστημα και από την αντιμετώπιση του προβλήματος των συνηχήσεων, δηλαδή από το αρμονικό αισθητήριο.

Ο ρυθμός—«η οργάνωση του χρόνου»— ως συστατικό στοιχείο της μελωδίας, της οποίας ορίζει την κίνηση, αλλά και της όλης φυσιογνωμίας της κάθε μουσικής φράσης, βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση, δηλαδή σε σχέση αλληλοεπηρεασμού με την αρμονία (με την ευρύτερη έννοια του όρου) καθώς επηρεάζεται και αυτός, όπως και η αρμονία, από το κεντρικό μορφικό αισθητήριο.